

7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 2486. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 27.
8. ЦДАВО України. – Ф. 2196. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 1.
9. ЦДАВО України. – Ф. 2198. – Оп. 4. – Спр. 1 – Арк. 17.
10. ЦДАВО України. – Ф. 2199. – Оп. 1. – Спр. 106. – Арк. 65.
11. ЦДАВО України. – Ф. 2486. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 26.
12. ЦДАВО України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 168. – Арк. 9 зв.
13. ЦДАВО України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 35.

Тищенко Ю.А.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

**ІНСТИТУТ СІМ'Ї В УРСР У 1965-1985 РОКАХ
НА СТОРІНКАХ РАДЯНСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ «РАДЯНСЬКА ЖІНКА»)**

Історія повсякдення впродовж останніх декількох десятиліть привернула увагу учених різних наукових галузей, залишаючись одним із перспективних і мало досліджених напрямків сучасної гуманітарної науки. Такий інтерес дослідників пов'язаний із потребою осмислення повсякдення не лише як цінності певної соціальної культури, але й як окремого предмета історичних досліджень [6, с. 4]. Історія повсякдення належить до сфер, яка дозволяє сформувати цілісну картину певної історичної епохи, а також реконструювати як життя певного суспільства, так і життя окремої людини на різних етапах її розвитку. Для людини надзвичайно важливий період дитинства, коли відбувається формування світогляду, базових життєвих принципів, закладається основи майбутньої громадянської позиції. Від часу захоплення влади і практично до завершення існування радянської держави, комуністичні ідеологи приділяли особливу увагу проблемам виховання нового покоління. Піклування про дитину проголошувалось одним із найважливіших пріоритетів у діяльності партії та радянської держави. Особливий інтерес становить партійно-державна політика дитинства періоду кризи радянської системи 1965-1985 років, коли відбувається певний відхід від попередніх методів виховання державою радянського громадянина і в центрі уваги опиняється сім'я – як найважливіший соціальний інститут.

Оскільки тема сімейних відносин в другій половині 1960-х стає одним із пріоритетів державної соціальної політики, це не могло лишитися поза увагою журналу «Радянська жінка», який по суті виконував роль головного жіночого журналу в УРСР. Держава робила ставку на інститут сім'ї і акцентувала увагу на її центральній фігурі – матері. В сімейному законодавстві 1968 року підтверджувалась головна роль жінки в сім'ї з акцентуванням на тому, що

радянській жінці забезпечуються необхідні соціально-побутові умови для поєднання щасливого материнства з активною і творчою участю у виробничому і суспільно-політичному житті [4]. На противагу цьому ціла низка рубрик журналу, присвячених капіталістичному світу, інколи навіть виключно своєю назвою «У світі капіталізму, у світі безправ'я» аж кричали про дискримінацію жінок в імперіалістичному світі, про їх емансипацію та про небажання поєднувати кар'єру і материнство [5, с. 12]. Так, рубрики «Будні вільного світу», «Мир, жінки і боротьба», «Звідусіль» говорили про жіноче безробіття, безправ'я, відсутність житла, відсутність садків і ясел, дитячу безпритульність, проблеми дитячої наркоманії, торгівлю дітьми, несправедливе сімейне законодавство. Натомість у радянській державі жінка отримувала все необхідне для реалізації себе в політичному, соціально-економічному, сімейному житті [1].

Офіційна перевага моделі сім'ї, зосередженої навколо матері, закріплювалась також і в Конституції УРСР 1978 року, що визначала роль жінки в суспільстві в якості «трудівниці-матері, виховательки дітей і домогосподарки» [4]. Важливим пріоритетом державної політики стає орієнтація на надання допомоги жінці у сім'ї та побуті. Це знайшло відображення у рубриках для всієї сім'ї з ведення домашнього господарства, виховання дітей, психології сімейних відносин. Зміцнення радянської сім'ї мало об'єктивно сприяти вирішенню глобальної демографічної проблеми.

Закріплення на законодавчому рівні підтримки державою сім'ї та теоретичні поради спеціалістів не могли кардинально вплинути на критичну демографічну ситуацію в СРСР і в Українській РСР зокрема. Так, статистичні дані свідчили, що починаючи з 1965 по 1980 рік природній приріст населення УРСР зменшився з 7,7% до 3,4% на рік [9, с. 38]. Кількість дітей в українських сім'ях невпинно скорочувалась. Журнал «Радянська жінка», як частина радянської пропаганди, продовжував виконувати поставлені завдання, публікуючи десятки статей-інтерв'ю з відомими жінками: спортсменками, актрисами, лікарями, науковцями [12, с. 3], а також історії і листи звичайних жінок, які своїм прикладом показували всі переваги поєднання материнства і кар'єри, заохочували читачок до народження більшої кількості дітей [3]. Крім того, постійна рубрика «Куточок здоров'я» майже в кожному номері містила статті про лікування безпліддя, перебіг вагітності, жахіття абортів, що приводить до бездітності. Радянській жінці постійно наголошували, на тому, що головною її проблемою є відсутність дітей і це необхідно виправити [7]. Для тих жінок, яким не судилося пізнати радості материнства редакція журналу підготувала цілу низку статей присвячених реальним історіям жінок-одиначок, які знайшли своє щастя в усиновленні дітей [10, с. 21].

Гортаючи сторінки журналу впродовж 1965-1985 років можна простежити трансформацію образу радянського чоловіка-батька. Після завершення війни радянська пропаганда свідомо сформувала образ чоловіка –переможця, який являв собою ледь не ідеал, але фактично не брав ніякої участі у вирішенні сімейних питань, всі сімейні клопоти лягали на плечі жінок. Так, і на сторінках «Радянської жінки» навіть у 1960-70-х роках чоловік найчастіше був головним героєм гумористичних рубрик журналу, в яких у жартівливій формі чи у якості

карикатур, висвітлювали байдужість чоловіків до ведення домашнього господарства, сімейних обов'язків, виховання дітей, сплати аліментів [2].

Із кінця 1970-х років на сторінках журналу різко поживається тематика, присвячена ролі чоловіків у вихованні дітей. Можливо така тенденція була пов'язана з підписанням СРСР у 1979 році Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Не дивлячись на багаточисленні промови Л. Брежнєва, про рівність чоловіка і жінки у радянській державі, СРСР, як член ООН не міг проігнорувати документ, поява якого мала стимулювати зацікавленість радянських жінок у отриманні вищої освіти, більш активній участі у політичному і економічному житті держави на рівні з чоловіками. Саме тоді, з'явилась ідея компенсувати зайнятість радянської жінки, шляхом залучення чоловіка до виконання сімейних обов'язків. На сторінках журналу з'являються окремі рубрики розраховані безпосередньо на чоловічого читача [13, с. 28-29].

Починаючи з 1980-го року постійна рубрика «Університет батьків», в якій професіонали давали поради подружжю, щодо морального, психологічного, економічного та ідеологічного виховання дітей [11], трансформувалась у рубрику «Відкритий урок для батьків», яка лишала за собою ту ж місію, тільки тепер основна увага статей була зосереджена навколо фігури батька та його ролі у вихованні, особливо хлопчиків. Окремі статті подавалися редакцією як написані власне «щасливими чоловіками-батьками» [8]. Таким чином, рубрики присвячені чоловікам, мали привернути увагу чоловічої статі до обговорення дитячого питання і водночас зруйнувати стереотипи про радянську жінку, яка бере на себе всю відповідальність за домашні справи та виховання дітей.

Уявлення партійних ідеологів про роль сім'ї у вихованні дитини – майбутнього мешканця комуністичного суспільства в післявоєнні роки змінилася. Першочергова ставка на планове виховання дітей у дитячих колективах, яслах, садках, школі, професійних закладах із другої половини 1960-х років відходить на другий план, тепер визначальну роль у вихованні дитини відіграє саме сім'я, яка проголошувалась важливим суспільним інститутом.

Список використаних джерел:

1. Будні вільного світу // М. – 1968. – № 2. – С. 10; Будні вільного світу // Радянська жінка. – 1968. – № 4. – С. 24; Мир, жінки і боротьба // Радянська жінка. – 1968. – № 6. – С. 8; Мир, жінки і боротьба // Радянська жінка. – 1968. – № 9. – С. 19; Мир, жінки і боротьба // Радянська жінка. – 1969. – № 1. – С. 15; Сімейні кайдани / Звідусіль // Радянська жінка. – 1969. – № 6. – С. 24.
2. Для вас, чоловіки // Радянська жінка. – 1966. – № 9; Щоденник молодожона / Гумореска // Радянська жінка. – 1966. – № 4; Чого хоче жінка / Гумореска // Радянська жінка. – 1968. – № 6; Заручини / Гумореска // Радянська жінка. – 1972. – № 1. – С. 23; Добрі наміри // Радянська жінка. – 1980. – № 3. – С. 27.
3. Думка матерів / Суспільство і жінка // Радянська жінка. – 1972. – № 1; Розмова друга / Розмова друга // Радянська жінка. – 1972 – № 6. – С. 12.
4. Законодавство об охроне детства. – К., 1982. – 518 с.
5. Емансипація по-американському / У світі капіталізму, у світі безправ'я // Радянська жінка. – 1980. – № 12. – С. 12.

6. Коляструк О.А. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. – Х., 2008. – С. 4.
7. Куточок здоров'я // Жінка. – 1966. – № 4; Куточок здоров'я // Радянська жінка. – 1966. – № 5. – С. 28; Куточок здоров'я // Радянська жінка. – 1966. – № 12. – С. 26; Куточок здоров'я // Радянська жінка. – 1968. – № 1. – С. 28; Куточок здоров'я // Радянська жінка. – 1970. – № 2. – С. 26.
8. Любити важко / Відкритий урок для батьків // Радянська жінка. – 1980. – № 3. – С. 27; Бюджет сім'ї і діти / Відкритий урок для батьків // Радянська жінка. – 1980. – № 10. – С. 25; У дітях повторюємося / Відкритий урок для батьків // Радянська жінка. – 1980. – № 12. – С. 24.
9. Народное хозяйство СССР в 1980 году. – М. – 1981. – С. 38.
10. На теми моралі // Радянська жінка. – 1968. – № 3. – С. 21.
11. Пізнай радість / Університет батьків // Радянська жінка. – 1968. – № 4. – С. 17; Університет батьків // Радянська жінка. – 1970. – № 2. – С. 22.
12. Чекаємо захоплюючих поєдинків // Радянська жінка. – 1980. – № 7. – С. 3.
13. Як здивувати дружину / Школа молодій господині... господаря // Радянська жінка. – 1979. – № 3. – С. 28-29.

Токаленко П.О.

аспірант,

Херсонський національний технічний університет

РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА У РОКИ ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Активна роль православної церкви у подіях Першої російської революції пояснюється прагненням до збереження монархічних цінностей у суспільстві, які склалися на протязі декількох століть. Православне духовництво, традиційно, спиралось на підтримку монархії Російської імперії, і тому, коли на початку ХХ століття, ця система опинилася у становищі зовнішньої та внутрішньої кризи, церква була вимушена стати до лав контрреволюційних сил та розпочати боротьбу за «спасіння душ» нерозумної пастви. Єдність церкви в умовах зростаючого соціального напруження сприяла революційній поразці, однак це не зберегло церковну систему, яка поступово почала змінюватись під тиском соціального руху за духовне оновлення суспільства.

Треба зауважити, що підтримка православною цервою влади сприяла падінню авторитету церкви серед інтелектуальної еліти Російської імперії ще у ХІХ столітті, коли вона остаточно сформувалась під впливом філософських та політичних суперечок слов'янофілів та західників. На об'єднанні церкви з владою акцентували увагу й революційні політичні партії. Так, у листівки № 14 1905 року Центрального комітету соціал-революційної партії йшлося про всю історію православної церкви від її початку, коли вона була чистою у духовному розумінні, та як її спаплюжено політикою, після чого вона припинила бути справжнім православним християнським мірилом. Цей злочин проти